

Відгук
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Сапожникова Станіслава Володимировича
на дисертацію Коваленко Катерини Миколаївни
«Формування академічної доброчесності студентів
в умовах освітнього середовища педагогічних університетів»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії (PhD)
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

1. Ступінь актуальності обраної теми дослідження.

Пріоритетним завданням сучасної системи вищої освіти України є розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця, здатного до перетворення соціуму та створення нових форм суспільного життя, нестандартного виконання власних професійних функцій. В умовах розбудови сучасної української школи особливої ваги набуває постать майбутнього учителя як морального орієнтира для дитини.

На нашу думку, якість професійної підготовки майбутніх вчителів та рівень довіри до неї значною мірою залежать від академічної доброчесності – сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. (ст. 42 Закону України «Про освіту»). До ключових принципів академічної доброчесності належать: чесність (неприпустимість плагіату, обману, списування), відповідальність (за достовірність результатів і якість роботи), повага (до інтелектуальної власності та учасників освітнього процесу), справедливість та довіра. В умовах трансформації української освітньої системи та її інтеграції до європейського освітнього простору, питання формування академічної доброчесності майбутнього учителя набуває особливої актуальності. Проблема стає гострою через цифровізацію навчання та легкий доступ до інформаційних ресурсів, що часто провокує академічну недоброчесність.

Учитель сьогодні стає ключовою фігурою у формуванні базових ціннісних орієнтирів та етичних норм у дітей. Від рівня його власної академічної культури залежить, чи стануть принципи чесності, самостійності та відповідальності основою навчальної діяльності його учнів. Тому академічна доброчесність розглядається не лише як вимога до здобувача вищої освіти, а як провідний чинник професійного іміджу майбутнього вчителя.

Розв'язання цієї важливої проблеми вимагає від науково-педагогічних працівників сучасних педагогічних закладів вищої освіти розуміння методологічних орієнтирів, психолого-педагогічних аспектів навчальної, науково-дослідної та трудової діяльності, логіки навчальних дій з розвитку продуктивних здібностей особистості студента педагогічного вишу - майбутнього педагогічного працівника.

У контексті вищезазначеного, тема представленої до захисту дисертаційної роботи *Коваленко Катерини Миколаївни «Формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів»* з огляду на актуальність поставленої проблеми, ступінь її дослідженості та доцільність розробки є своєчасною, оскільки авторка презентує власну теоретично обґрунтовану та експериментально перевірену технологію формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів.

2. Зв'язок наукової роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконане відповідно до наукової теми кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»: «Якість сучасної освіти: теорія, моніторинг, технології» (номер державної реєстрації 0117U002854). Тему роботи затверджено Радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №2 від 29.04.2022 р.) та скоординована і затверджено Вченою радою ДЗ

«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 3 від 28.10.2022 р.).

3. Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів.

Авторкою уперше теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів як сукупність раціональних форм, методів, засобів освітнього процесу, об'єднаних метою функціонування та єдністю реалізації, що спрямовані на формування академічної доброчесності на ціннісних засадах, інтегрованої системи знань про принципи, норми і правила академічної доброчесності, а також уміннях і навичках дотримання принципів, норм і правил академічної доброчесності, рефлексивних навичок навчання, самоконтролю та професійної педагогічної діяльності; розроблено структурно-функційну модель технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів, представленою єдністю трьох блоків: концептуально-цільового (мета, завдання, результат, освітня парадигма, підходи, принципи), змістовно-процесуального (види діяльності, методи, засоби, етапи технології) та діагностико-аналітичного (компоненти, критерії, рівні, результат). Здобувачкою удосконалено форми і методи формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів; навчально-методичне забезпечення використання інтерактивних технологій в освітньому процесі ЗВО; діагностичний інструментарій дослідження рівнів сформованості академічної доброчесності студентів педагогічних університетів.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти технології формування академічної доброчесності майбутніх педагогів, що передбачає оновлення змісту освітніх компонентів загальної та професійної підготовки, упровадження вибіркового курсу «Основи академічної доброчесності»,

програми самоосвітнього менеджменту, організацію навчання в Школі академічної доброчесності та створення студентами власного компендіуму з питань академічної доброчесності. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення освітніх програм і навчальних дисциплін педагогічних спеціальностей, у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також у самоосвітній діяльності здобувачів вищої освіти.

4. Оцінка змісту та завершеності дисертації.

З метою дослідження заявленого предмета дослідницею сформульовано й використано низку провідних ідей теоретико-методологічного та практичного характеру.

Першою з таких ідей стало здійснення аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури визначення теоретичних засад формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів, виявлення та формулювання поняття академічної доброчесності студентів. Так, на підставі теоретичного аналізу проблеми формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів було презентованим дослідженням було встановлено, що важливим аспектом в сучасному освітньому середовищі педагогічних університетів є професійна підготовка вчителя нового покоління, який має не лише високий рівень кваліфікації, але й готовність дотримуватися принципів прозорості та відповідальності в своїй професійній діяльності. Обґрунтування авторкою дослідження окреслених вихідних позицій створило платформу для визначення сутності й структури поняття академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічного університету.

Друга ідея дисертаційної роботи К.М. Коваленко пов'язана із, на нашу думку, вдалою спробою визначення сутності і структурних компонентів академічної доброчесності студентів педагогічних університетів. Так, на підставі ґрунтового аналізу сутності поняття «академічна доброчесність», сформульовано визначення дефініції „академічна доброчесність студентів

педагогічних університетів”, яку К.М. Коваленко розглядає як *інтегральну особистісно-професійну якість майбутнього педагога як носія морального прикладу та транслятора освітніх цінностей майбутнім поколінням, що виявляється у внутрішньо зумовленій потребі дотримуватися морально-етичних і академічних норм у навчальній, науковій та майбутній професійній діяльності*. Здобувачкою виявлено, що в змістовій структурі ключового поняття дослідження «академічна доброчесність студентів педагогічних університетів» виділяються такі структурні компоненти, як-от: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

Третьою ключовою ідеєю дисертаційної роботи стало теоретичне обґрунтування та моделювання технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів. Так, дисертанткою було теоретично обґрунтовано та презентовано модель технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів у вигляді сукупності раціональних форм, методів, засобів і ресурсів освітнього процесу, об'єднаних метою та єдністю реалізації, що спрямовані на формування академічної доброчесності студентів педагогічних університетів, а саме позитивної мотивації, інтегрованої системи знань, умінь і навичок щодо дотримання норм і правил академічної доброчесності в умовах педагогічного університету й упровадження їх у майбутній професійній діяльності. Реалізацію технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів представлено нею у вигляді розробленої структурно-функційної моделі, яка наочно відображала структурованість і функційність трьох взаємопов'язаних блоків: концептуально-цільового, змістовно-процесуального та діагностико-аналітичного.

Четверта важлива ідея дослідження К.М. Коваленко полягала у здійсненні діагностики сучасного стану сформованості академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних

університетів. Так, проведене авторкою констатувальне дослідження засвідчило, що академічна доброчесність студентів педагогічних університетів за визначеними компонентами сформована неоднаково: найвищий рівень розвитку в обох групах мав базовий рівень ($\mu=52,25$ у ЕГ і $\mu=53,3$ у КГ); друге місце посідав продуктивний рівень ($\mu=37,92$ в ЕГ і $\mu=38,46$ у КГ); найнижчий рівень розвитку мав творчий рівень ($\mu=9,27$ у ЕГ і $\mu=8,24$ в КГ).

П'ятою, заключною ідеєю наукової розвідки дисертантки стало проведення експериментальної перевірки ефективності технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів. Так, формувальний етап дослідної роботи передбачав упровадження технології формування академічної доброчесності студентів в освітнє середовище педагогічних університетів і був спрямований на орієнтацію освітнього середовища педагогічного університету щодо створення умов для дотримання академічної доброчесності й формування академічної доброчесності студентів під час власного навчання та в майбутній педагогічній діяльності на основі визначених етапів реалізації технології (мотиваційно-цільовий, операційний, рефлексивно-коригувальний), а реалізацію провідних ідей дослідження було досягнуто через аналіз та доповнення змісту освітніх компонентів загальної й професійно орієнтованої підготовки, курсів за вибором «Основи академічної доброчесності», програми самоосвітнього менеджменту «Академічна доброчесність учителя: професіоналізм чи вимога суспільства?»; організацію проходження навчання в Школі академічної доброчесності університету; самостійної розробки здобувачами власного компендіуму «Академічна доброчесність у закладах освіти». Результати контрольного етапу дослідження, проведеного дисертанткою засвідчили суттєву статистичну відмінність між ЕГ та КГ після впровадження розробленої технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів, а діагностика рівнів сформованості

компонентів досліджуваного феномена довела, що характерним для студентів ЗВО ЕГ є продуктивний рівень порівняно з базовим на констатувальному етапі дослідження. Таким чином, застосування експериментальної авторської технології відзначилося позитивним ефектом і значно підвищило рівень сформованості академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів, що підтвердило гіпотезу дослідження, що у свою чергу засвідчило необхідність її впровадження в освітню практику педагогічних ЗВО.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційної праці К.М. Коваленко висвітлено в висвітлено в 15 публікаціях, з яких 4 одноосібні статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б»; 1 публікація в зарубіжному науковому виданні; 10 публікацій апробаційного характеру.

6. Загальний висновок.

Актуальність, новизна та важливість здобутих дисертанткою наукових результатів, їхня обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків у сукупності дають необхідні підстави для висновку про те, що наукове дослідження Коваленко Катерини Миколаївни є цінним у теоретичному та практичному аспектах і становить значний науковий доробок для теорії та методики професійної освіти.

7. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Результати аналізу дисертаційної роботи та наукових праць Коваленко К.М., у яких висвітлено основні положення й результати дослідження, свідчать про дотримання авторкою принципів академічної доброчесності. Ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації не виявлено. Усі запозичені ідеї, наукові положення, фактичні дані та інші матеріали супроводжуються належними посиланнями на джерела, що відповідає вимогам законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав.

8. Дискусійні положення та зауваження.

Оцінюючи виконану дисертаційну роботу позитивно, слід відзначити окремі її недоліки та висловити певні зауваження:

1. У параграфі 1.1 на С. 31 авторка стверджує, що «термін «академічна доброчесність» як наукове поняття з'явилося наприкінці ХХ століття. Пояснити це можна складністю самого поняття, яке є досить новим для категоріального апарату педагогічної науки й потребує поглибленого обґрунтування теоретико-методологічних засад». Але, на нашу думку, вищезазначене поняття *сформувалося і закріпилося* наприкінці ХХ століття. Адже ще у XVIII–XIX століттях до появи самого терміну «академічна доброчесність» в університетах США (переважно в Лізі Плюща) вже існувало поняття «академічного кодексу честі». А першим фундаментальним емпіричним дослідженням цього феномену вважається праця Ч. Дрейка (С. Drake, 1941), який аналізував схильність студентів до обману [Drake С. А. Why students cheat. The Journal of Higher Education. 1941. Vol. 12, No. 4. P. 203–206.]. Перехід від індивідуального поняття «честі» до інституційного терміну «академічна доброчесність» відбувся завдяки американському професору менеджменту з Ратгерського університету Дональду Маккейбу (1944–2016), якого вважають батьком-засновником сучасного руху за академічну доброчесність. Отже, розкриття генези поняття «академічна доброчесність» з позиції системно-історичного підходу значно підсилило б рецензоване дослідження.

2. Параграф 1.3. С.95 Рис. 1.1. Структурно-функційна модель технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів. Не зовсім зрозумілим здається нам, чому серед наукових підходів відсутній провідний – системний. Адже серед загальних принципів наведено авторкою системний.

3. Параграф 2.1, С.129. Авторкою зазначено, що «...експериментальною роботою було охоплено 180 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти майбутніх учителів різних

спеціальностей». Не зрозуміло, майбутні учителі яких спеціальностей та яких курсів безпосередньо брали участь в експериментальній роботі? Яким чином були сформовані контрольна та експериментальна групи?

4. Параграф 2.1, С.132 Таблиця 2.1. Методики діагностики рівнів сформованості академічної доброчесності в умовах освітнього середовища педагогічних університетів. Не зовсім зрозумілим здається нам, чому авторкою у якості методу діагностики за когнітивним критерієм (3 показники), обрано тільки одну анкету «Академічна доброчесність у педагогічних університетах»? Адже для ціннісно-мотиваційного критерію (3 показники), передбачено 4 анкети, для діяльнісного компоненту (4 показники) – 4 анкети, для рефлексивного компоненту (3 показники) – 3 анкети.

5. На нашу думку, у додатках до дисертації доцільним було б навести у якості прикладів основні елементи навчально-методичного забезпечення реалізації технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів.

Проте висловлені зауваження не заперечують вагомості та адекватності виконаної авторкою праці. Отримані нею результати загалом відповідають сучасним вимогам до дисертаційних робіт для здобуття ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь 01 Освіта/Педагогіка.

Отже, проведений аналіз дає підстави констатувати, що дисертаційна робота **«Формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів»**, повністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки №759 від 31.05.2019 р.); Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня доктора філософії» (зі

змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року №341), а його авторка – Коваленко Катерина Миколаївна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь 01 Освіта/Педагогіка.

**Офіційний опонент, доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
педагогіки та психології**

**Приватної установи «Заклад вищої освіти
«Міжнародний гуманітарно-педагогічний
інститут «Бейт-Хана»»**

Станіслав САПОЖНИКОВ

*Справжність підпису Станіслава Сапожнікова
засвідчую*
Інспектор відділу кадрів Світлана Сологуб

